

วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาหรือโอกาส*

○ สุวิไล เปรมศรีรัตน์**

ภาษาและวัฒนธรรมเป็นมรดกของมนุษยชาติ แต่ในปัจจุบันความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต นักวิชาการและชุมชนเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมจึงได้มีความพยายามที่จะศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อสร้างองค์ความรู้และเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

บทความนี้เสนอผลจากการประชุมสัมมนาเรื่อง "วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาหรือโอกาส" ซึ่งได้มีการนำเสนอผลงานการวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่อยู่ในภาวะวิกฤต ที่มีการดำเนินการโดย

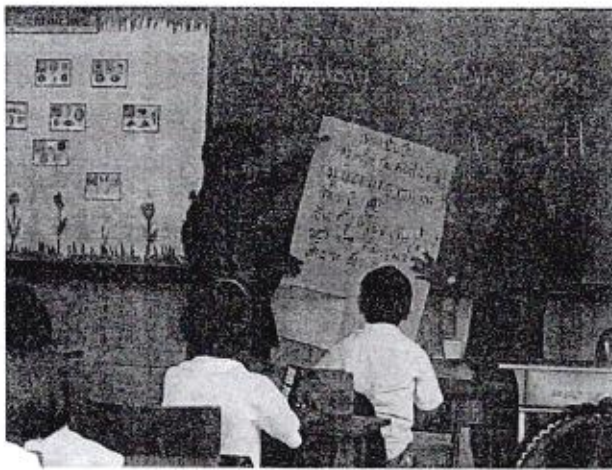
*บทความนี้เป็นผลการวิจัยเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต จำนวน 4 กลุ่ม ซึ่งนำเสนอในการประชุมเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2548 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

**ศาสตราจารย์สาขาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ร่วมกับสถาบันวิชาการ (ซึ่งในที่นี้คือ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท) จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนของ จังหวัดจันทบุรี ญัฮกุร จังหวัดชัยภูมิ ไช้ (ทะวีง) จังหวัดสกลนคร และละว้า (ก่อง) จังหวัดสุพรรณบุรี

1. วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และผลกระทบ

เศรษฐกิจโลก วัฒนธรรมสมัยใหม่ การแข่งขัน และการสื่อสารที่ทรงพลัง ไร้พรมแดน เป็นสถานการณ์

ของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้คนไม่ว่าจะอยู่ในมุมใดของโลก ก็จะได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข คือ การมีฐานรากทางสติปัญญาและจิตวิญญาณที่เข้มแข็งมั่นคง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และความเชื่อมั่นในกลุ่มของตน แต่ในปัจจุบันภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นฐานรากของระบบวิถีคิด และเป็นอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มชนต่างๆ ของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง ไม่มีสถานะเป็นภาษาราชการหรือภาษาประจำชาติ กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตและเสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย เป็นปัญหาคุกคามต่อความหลากหลายของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรม ในโลกยุคปัจจุบัน ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลก

เช่นเดียวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยนักภาษาศาสตร์ได้ประมาณการว่าร้อยละ 90 ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษา กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต (Krauss 1992) แม้ว่าบางท่านมองในแง่ดีกว่านี้ แต่อย่างน้อยก็เชื่อว่าเกินกว่าครึ่งของภาษาในโลกที่กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้พันศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่หรือภาษาราชการเท่านั้นที่ปลอดภัย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงอยู่ในสภาวะอ่อนแอ สูญเสียเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิเวศน์ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 70 กลุ่ม (Suwilai 2005 และสุวิไล 2547) ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานซึ่งพัฒนามาจากภาษาไทยกลางของชนชั้นสูงจากอยุธยา (Smalley 1994) เป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนในโรงเรียน และในสื่อสารมวลชน กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ ในประเทศไทย มีจำนวนอย่างน้อยถึง 14 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน (จากผลการวิจัยแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย, สุวิไล และคณะ 2544) มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มภาษาที่อยู่ในวงล้อมของภาษาอื่นๆ ที่มีจำนวนมากกว่าและมีสถานะทางสังคมสูงกว่า จำนวนผู้พูดมีเหลือน้อย หรือยังมีเฉพาะผู้พูดรุ่นอาวุโส และ/หรือ ไม่มีการใช้ภาษาในบ้าน จึงไม่มีการสืบทอด ได้แก่ ของกะของ ข้าเร ชะโอจ (ซุง) ญัฮกุร ไช้ (ทะวีง) ละว้า (ละเวือะ) มลาบรี อิมปี บิซุ ซาโก (เกนซิว) ละว้า (ก่อง) มอเกิน และอูรักละไว ในบรรดาภาษาเหล่านี้ภาษาข้าเร และกะของ ในจังหวัดตราด มีโอกาสน้อยมากที่จะดำรงอยู่ได้ (Pornsawan 1999 และ Sunee 2003) เนื่องจาก

ปัจจุบันมีผู้พูดเหลือเพียงไม่กี่สิบคน และความสามารถในการใช้ภาษาเสื่อมถอยลงไปเรื่อยๆ ภาษาทั้งสองนี้คงจะสูญไปตามอายุขัยของผู้พูด ส่วนกลุ่มภาษาท้องถิ่นอื่นๆ ในประเทศไม่ว่าภาษาใหญ่หรือเล็ก ที่ไม่ใช่ภาษาราชการ ล้วนอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน กลุ่มที่มีความต่างจากภาษาราชการเป็นอย่างมากจะอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่มมีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย บางกลุ่มมีความรุนแรง ควบคุมไม่ได้ ฯลฯ การสูญเสียภาษาเป็นการสูญเสียภูมิปัญญา ระบบวิธีคิดหรือโลกทัศน์ของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งมีคุณค่ามหาศาล เช่นเดียวกับปัญหาการสูญเสียลักษณะทางชีวภาพอื่นๆ ในโลก เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ฯลฯ

จากประสบการณ์เดิมในการทำงานวิจัยสนามด้านภาษาศาสตร์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ผู้วิจัยได้พบความแตกต่างอย่างชัดเจนในการใช้ภาษาของคนกลุ่มอายุต่างกัน ทั้งความถี่ในการใช้ภาษา ความสามารถ และลักษณะภาษาที่ใช้ (Suwilai 2002) เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากภาษาและวัฒนธรรมใหญ่เป็นอย่างมาก ภาษาพื้นบ้านจึงอยู่ในภาวะถดถอย หรือเลิกพูดในกลุ่มคนรุ่นเยาว์ เหตุการณ์นี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านอาวุโสรับรู้และมีความห่วงใย เสียหาย บางกลุ่มมีความพยายามที่จะบันทึกคำศัพท์ต่างๆ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ฯลฯ ตามกำลังความสามารถ และเครื่องมือเท่าที่มี เช่น บันทึกด้วยภาษาไทย หรือเขียนเป็นภาษาพื้นบ้านด้วยตัว

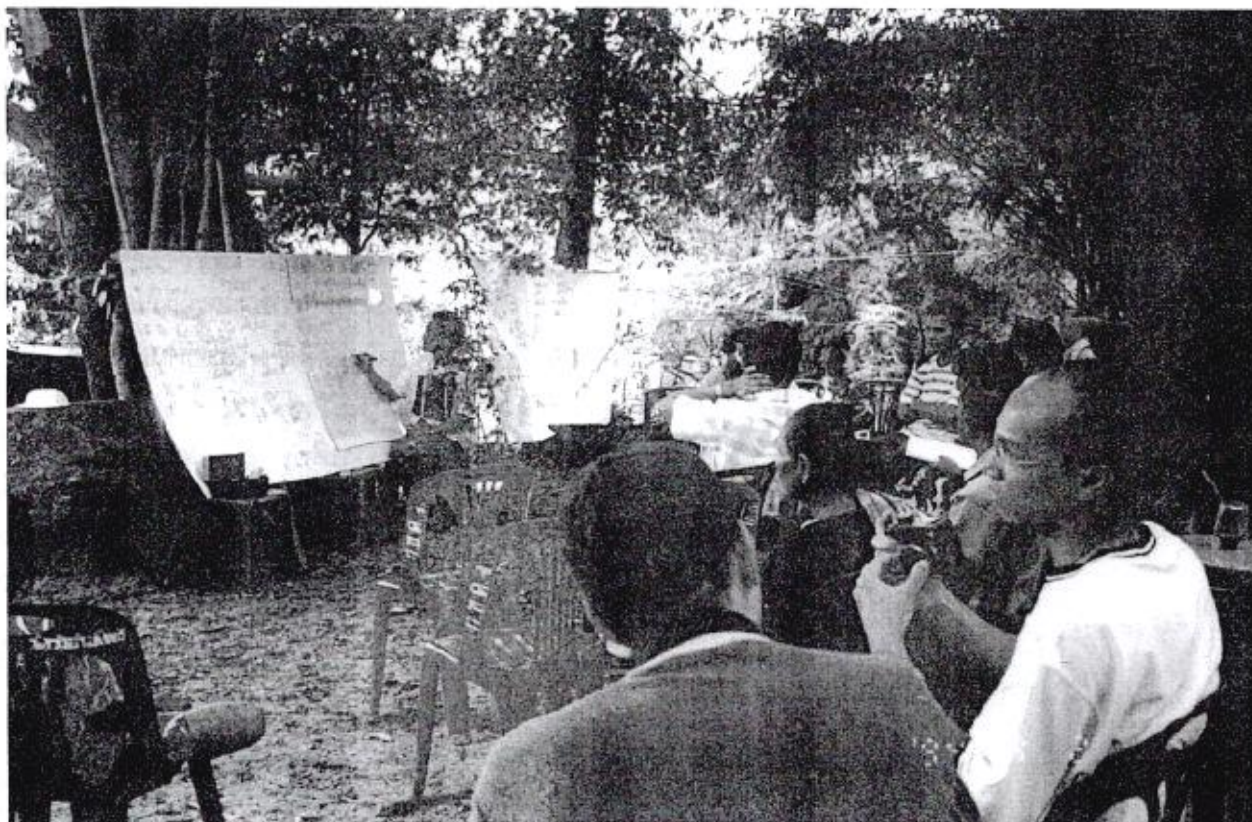
อักษรไทย เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น กำนันเงิน ผันผาย บ้านคลองพลู และลุงสมควร บ้านกระทิง ได้มีการเขียนคำศัพท์ภาษาของไว้ เช่นเดียวกับชาวบ้านเขมรสุรินทร์ที่มีการจดบันทึกภาษา ประเพณี สมุนไพร เพลง ฯลฯ นอกจากนี้จากการสอบถามชาวบ้านที่สนใจจะร่วมโครงการวิจัยท้องถิ่นถึงเหตุผลที่ต้องการอนุรักษ์ภาษาพื้นบ้านของตน เช่น กลุ่มผู้พูดภาษาไท (ทะวืง) ได้คำตอบและความคิดเห็นเหมือนกันว่าต้องการรักษารากภาษาพื้นบ้านไว้เพื่อให้พ่อ แม่ ลูก หลาน พูดคุยกันได้เมื่อมีปัญหา ซึ่งแสดงว่าชาวบ้านรู้สึกถึงผลของการเปลี่ยนภาษาหรือการสูญเสียภาษาพื้นบ้านว่าเป็นการสูญเสียความเป็นสังคม ชุมชน หรือแม้แต่ครอบครัว ซึ่งเป็นที่พึ่งที่มั่นคงทางจิตวิญญาณไปด้วย พ่อแม่พูดกับลูกได้ไม่เข้าใจกันชัดเจน ช่วยกันไม่ได้เต็มที่ เพราะพูดกันคนละภาษา เป็นต้น

2. ความพยายามในการสงวนรักษาความหลากหลายทางภาษาและการชะลอความสูญเสียผ่านสถาบันวิชาการ

จากปัญหาวิกฤตข้างต้น และจากประสบการณ์การทำงานในชุมชนภาษาและชาติพันธุ์ต่างๆ อาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งได้ศึกษาวิจัย สร้างองค์ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นเวลา 30 ปี (ตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งเป็น “ศูนย์ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์”) ในปัจจุบันจึงได้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้น คือ การศึกษาสำรวจสถานะและเฝ้าระวังภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในภาวะอันตรายทั้งในประเทศไทย และที่ต่อเนื่องข้ามพรมแดนไปในประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีการศึกษา บันทึกภาษาและวัฒนธรรม ให้ได้องค์ความรู้ที่สำคัญมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อมสลายไป อาทิ การวิจัยและอธิบายระบบภาษา การศึกษาสถานภาพของภาษาและวัฒนธรรม

ของกลุ่มชนในพื้นที่ต่างๆ และกลุ่มอายุต่างๆ การทำพจนานุกรม การศึกษารวบรวมนิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษา วัตถุประสงค์ขั้นถัดมา คือ การร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามศักยภาพ ความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยมีการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความเหมาะสม และวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง คือ การให้บริการวิชาการด้านการฝึกอบรมแก่นักวิชาการและชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อการบันทึกและฟื้นฟูในแง่มุมและขั้นตอนต่างๆ ตามความสนใจ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชน สำหรับในส่วนของการดำเนินงานร่วมกับชุมชน ในปัจจุบันได้เกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 โครงการ ซึ่งดำเนินงานใน 4 ชุมชนชาติพันธุ์ และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งนับว่าเป็นโอกาสแก่กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยต่างๆ ทำให้เกิดมีการตื่นตัว เกิดความสนใจที่จะศึกษา และดำเนินงานวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาษาขึ้น โครงการดังกล่าว ได้แก่

1) "โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ในตำบลตะเคียนทองและคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี" โครงการนี้ดำเนินการโดยชุมชนชาวชอง เป็นโครงการที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างชาวชองอาวุโสกับนักศึกษาและอาจารย์ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ที่มีโอกาสเรียนรู้และบันทึกข้อมูลภาษาของไว้ โดยเริ่มมาตั้งแต่หลังการสอนวิชาภาษาศาสตร์ภาคสนามเมื่อปี พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนผู้พูดและการใช้ภาษาของ (และวัฒนธรรม) อยู่ในภาวะถดถอยอย่างชัดเจนเยาวชนน้อยคนที่จะยังพูดภาษาของ ประกอบกับชาวชองเห็นโอกาสในการสืบทอด จากการที่มีเครือข่ายกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนภาษาศาสตร์ภาคสนาม จึงได้เริ่มการสร้างระบบตัวเขียนของ โดยความร่วมมือของอาจารย์และนักศึกษาสถาบันฯ ใช้วิธีการดัดแปลงจากระบบอักษรไทย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544 ชาวชองได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของฯ โดยชาวซองเป็นผู้ดำเนินการเองเป็นหลัก และคณะผู้วิจัยจากสถาบันฯ ให้การสนับสนุนในด้านเทคนิควิชาการและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งช่วยในการเชื่อมต่องานระดับต่างๆ ตั้งแต่การสำรวจผู้พูดภาษาของและความคิดเห็นต่อการฟื้นฟูภาษาของ การพัฒนาระบบตัวเขียน เพื่อให้เป็นเครื่องมือบันทึกและเผยแพร่ (ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมของคนซอง) ซึ่งนำไปสู่การเขียนหนังสือภาษาของ การผลิตหนังสือสำหรับผู้เริ่มเรียนอ่านภาษาของและสำหรับระดับที่สูงขึ้น นำไปสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสอนภาษาของในโรงเรียน (ซึ่งเป็นความฝันที่เป็นจริงของคนซอง) การฝึกครูของ การจัดทำสื่อการ

เรียนการสอน การสอนภาษาของในโรงเรียน การพัฒนาแบบเรียน การจัดทำพจนานุกรมภาษาของฉบับชาวบ้าน พร้อมทั้งมีการเผยแพร่สู่ชุมชนผ่านศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ รวมทั้งการศึกษานักศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วยคนในชุมชน งานโครงการนี้ได้มีการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตามความประสงค์ของชาวซอง ได้แก่ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การศึกษา (สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์) การสื่อสาร และพิพิธภัณฑ์วิทยา เป็นต้น จากผลการดำเนินงานร่วมกับชุมชนของที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ขยายความร่วมมือไปสู่ชุมชนเป้าหมายอื่นที่มีปัญหาด้านวิกฤตทางภาษาเช่นกัน และมีศักยภาพความสนใจที่จะเข้าสู่กระบวนการการฟื้นฟูด้วยตนเอง

2) “โครงการวิจัย การพัฒนาเครื่องมือ บุคลากร และเครือข่าย ในการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชน เพื่อการเสนอโครงการวิจัยท้องถิ่นสำหรับศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” จากประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชาวซอง คณะผู้วิจัยเห็นว่าในการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยดำเนินงานวิจัยท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนไม่ให้สูญสลายไปโดยชุมชนเองนั้น จะต้องมีการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ทั้งนี้เนื่องจากในการอนุรักษ์ฟื้นฟูด้านภาษานั้น มีลักษณะเป็นนามธรรม และมีความเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรมยากที่จะทำความเข้าใจกับผู้ที่อยู่นอกวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม บางกรณีจึงต้องอาศัยความรู้เทคนิคสากลมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน โครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาเครื่องมือ บุคลากร และเครือข่าย เพื่อการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต โดยมีชุมชนเป็นแกน และสถาบันวิชาการเป็นฝ่ายสนับสนุน โดย (1) นำเอาความรู้และประสบการณ์ในการทำงานของกลุ่มของไปพัฒนาเป็นรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้นำชุมชนอื่นๆ ที่มีปัญหาวิกฤตทางภาษา (2) เชื่อมต่อเครือข่ายระหว่างผู้นำชุมชนเป้าหมายกับผู้นำชุมชนของ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างชุมชนกับสถาบันวิชาการและกับแหล่งทุน และ (3) นำไปสู่การดำเนินงานฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในชุมชนเป้าหมายตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อ สกว. ต่อไป

ทั้งนี้ โดยคาดหวังว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และสร้างความมั่นใจและความเข้มแข็งแก่ชุมชน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณและภูมิปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นของชุมชน และทำให้กลุ่มชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นประชากรที่มีคุณภาพ

การดำเนินงานของโครงการพัฒนาและเตรียมความพร้อมฯ นี้ จัดทำในพื้นที่ 4 แห่ง (กลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม) ในชุมชนภาษาที่มีความสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา และเป็นกลุ่มที่คณะผู้วิจัยมีความคุ้นเคย และมีการศึกษาโครงสร้างภาษาในระดับพื้นฐานแล้ว ได้แก่

- ชุมชนโครงการต้นแบบ ได้แก่ กลุ่มของ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี (เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ในอาณาจักรเขมรโบราณ พุทธศาสนาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ตะวันออกสาขาย่อยเปียริก) เป็นชุมชนที่ได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมปฏิบัติการและการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจไปแล้ว และยังดำเนินการอยู่โดยได้มีการจัดทำระบบเขียนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเขียนการนิเวศวรรณกรรม สื่อการเรียนและหลักสูตรท้องถิ่น การสอนภาษาของในโรงเรียน การฝึกครูชุมชน รวมทั้งจัดทำศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูสำหรับการเผยแพร่แก่ชุมชน โดยมีการดูแลสถานภาพของโครงการต้นแบบนี้ให้พร้อมสำหรับการเป็นบทเรียนให้ชุมชนอื่นๆ ในด้านวิชาการ สภาวะวิกฤตของกลุ่มนี้จัดอยู่ในระดับที่ 7 ซึ่งเป็นภาวะวิกฤตขั้นก่อนสุดท้าย'

- ชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มชนที่มีศักยภาพที่จะฟื้นฟู:

1. กลุ่มญัฮกุร อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ (เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมของเอเชียอาคเนย์ พุทธศาสนาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมรใต้ สาขาย่อยโมนิก) มีหลักฐานทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติว่าชนกลุ่มนี้เกี่ยวเนื่องกับมอญโบราณสมัยทวารวดี และไม่ปรากฏในประเทศอื่น) ภาษาญัฮกุรจัดอยู่ในภาวะวิกฤตระดับที่ 6 หรือภาวะวิกฤตสองขั้นก่อนสุดท้าย

2. กลุ่มละว้า (ก๋อง) อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี (เป็นกลุ่มคนพลัดถิ่นกลุ่มเล็กๆ จากประเทศพม่า พุทธศาสนาในตระกูลทิเบต-พม่า สาขาเบอมีส ยังไม่พบในประเทศอื่น) ภาษาละว้า (ก๋อง) จัดอยู่ในภาวะวิกฤตระดับที่ 7 หรือภาวะวิกฤตขั้นก่อนสุดท้าย

3. กลุ่มโซ (ทะวืง) อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร (เป็นกลุ่มคนพลัดถิ่นจากประเทศลาว และเดิมอยู่ในพื้นที่การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พุทธศาสนาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมรสาขาย่อยเวียดติก ยังคงมีชุมชนเล็กๆ อยู่ในเขตคำม่วน ประเทศลาว) ภาษาโซ (ทะวืง) จัดอยู่ในภาวะวิกฤตระดับที่ 7 หรือภาวะวิกฤตขั้นก่อนสุดท้าย

3. คณะผู้วิจัยเพื่อศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

- 1) นักวิจัยจากศูนย์ศึกษาภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และเครือข่ายจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ปรึกษาจากเอส ไอ แอล อินเตอร์เนชั่นแนล (SIL International) ซึ่งมีทั้งนักภาษาศาสตร์ นักพิพิธภัณฑวิทยา นักมานุษยวิทยาและนักการศึกษา

- 2) ทีมวิจัยท้องถิ่นจากชุมชนของในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของจันทบุรี

- 3) ผู้แทนจากชุมชนกลุ่มญัฮกุร โซ (ทะวืง) ละว้า (ก๋อง) ที่เข้าร่วมในโครงการพัฒนาเครื่องมือเพื่อเตรียมความพร้อมฯ

4. วิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดย ชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน และ สถาบันฯ เป็นผู้สนับสนุนด้านเทคนิควิธีการ มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- 1) กระตุ้น ความสนใจและความตระหนักถึงปัญหาวิกฤตทางภาษา และโอกาสในการฟื้นฟูโดยชุมชน

- 2) ใช้ วิธีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยการใช้ปัญหาหรือความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง เนื่องจากการฟื้นฟูภาษาเป็นงานที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และการที่จะหวังให้ชาวชนสามารถกลับไปพูดภาษาของในสังคมยุคปัจจุบัน เช่นเดียวกับเมื่อกว่า 50 ปีที่

แล้ว เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก จึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ใช้ เทคนิควิทยาการสมัยใหม่ที่เป็นสากลให้เหมาะสมในการ พื้นฟู โดยการสร้างระบบเขียนสำหรับภาษาพื้นบ้านซึ่งเดิม มีแต่ภาษาพูด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกและเผยแพร่ซึ่ง ช่วยในการชะลอการตายและการเปลี่ยนแปลงของภาษา ซึ่งเกิดอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และสามารถใช้เป็นเครื่องมือ ในการดำเนินงาน เช่น การบันทึกภาษาและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาด้านต่างๆ การสร้างหนังสือ/วรรณกรรมใน ภาษาพื้นบ้าน นำไปสู่การสร้างสื่อการเรียนการสอนต่างๆ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และนำไปสู่การสอนในโรงเรียน เป็นต้น ในการนี้คณะผู้วิจัยจากสถาบันฯ ใช้วิธีกำหนด กรอบการฝึกอบรมปฏิบัติการและจัดประชุมไปที่ละเรื่อง เพื่อให้ชุมชนมีแนวทาง มีการคิดและการทำงานร่วมกัน โดยเบื้องต้นใช้การสร้างระบบตัวเขียน และการฝึกเป็นนัก เขียนเขียนเรื่องด้วยภาษาของตน ฯลฯ เป็นเนื้อหาของการ รวมกลุ่มทำงานซึ่งบางเรื่องต้องจัดประชุมปฏิบัติการหลาย ครั้งจึงจะสำเร็จ โดยคณะผู้วิจัยจัดกลุ่มพูดคุย บางเรื่อง ต้องจัดหาวิทยากรเพิ่มเติม เช่น การทำหลักสูตร การทำสื่อ การเรียนการสอน การฝึกครู โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ เชี่ยวชาญของเอส ไอ แอล อินเตอร์เนชั่นแนล ซึ่งมี ประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนสำหรับกลุ่ม ชาติพันธุ์จากประเทศอื่นๆ มาเป็นที่ปรึกษาและร่วมงานกับ คณะผู้วิจัย เพื่อฝึกอบรมเทคนิคบางประการแก่อาจารย์ และนักศึกษา โดยคณะผู้วิจัยได้มีการประยุกต์ความรู้ เดิมกับเทคนิควิธีการสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับโครงการ พื้นฟูภาษาฯ ในประเทศไทย สำหรับการจัดทำ **ศูนย์การเรียนรู้** ได้เชิญผู้ที่มีควา ามรู้ด้านพหุภาษาพหุวัฒนธรรมมาแนะ นำผู้ที่เข้าร่วมในการจัดฝึกอบรมแต่ละครั้งเป็นไปตาม ความสมัครใจ และความเหมาะสมในแต่ละงาน เช่น การ เขียนเรื่อง ทำหลักสูตร ทำสื่อการเรียนการสอนภาษาของ จะต้องระดมบุคคลที่รู้ระบบเขียนและมีความรู้เรื่องของที่ เขียนเรื่องได้ ชวนเยาวชนที่มีฝีมือมาร่วมงานเพื่อวาดภาพ ประกอบเรื่องเพื่อเข้ารูปเล่มหนังสือ ฯลฯ ถ้าเป็นการฝึก อบรมครูผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูของ (ประจำวิชา) จะต้องเลือก จากผู้ที่มีเวลาทำงานได้โดยต่อเนื่อง อ่านเขียนภาษาของ

ได้ พูดภาษาได้ชัดเจน รู้วัฒนธรรมดี ชุมชนยอมรับ อยู่ใน วัยที่คล่องตัว เนื่องจากการเรียนการสอน ต้องมีการใช้ ทำทางประกอบ บางครั้งมีการกระโดดโลดเต้น การนำ ออกจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่ โดยผู้อาวุโสจะ ร่วมเป็นผู้สอนบางวาระที่เหมาะสมเป็นครั้งคราว เช่น การละเล่น การสอนกิจกรรมวัฒนธรรม ทำอาหาร หัตถกรรม เป็นต้น

3) ใช้ **การดูงานชุมชนโครงการต้นแบบ** เช่นกรณี กลุ่มเป้าหมายในโครงการพัฒนาและเตรียมความพร้อมฯ ได้ดูงานโครงการของ เพื่อให้เห็นแนวทาง ทำให้เกิดกำลัง ใจและประมาณกำลังความสามารถของตนเองได้ เห็นได้ จากการที่กลุ่มละเวือะ แม่ฮ่องสอน และกลุ่มญ้อกร ชัยภูมิ เกิดความอยากพัฒนาตัวเขียนภาษาของตน เมื่อเห็นกลุ่ม ของทำได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มงานด้วยตนเองของ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยต่อไป และยังทำให้เกิดเครือข่าย ระหว่างชุมชนต่างๆ ที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน ได้หารือซึ่งกัน และกัน ไม่โดดเดี่ยว

4) จัด **ผู้ประสานงาน** กลุ่มเป้าหมายเป็นนัก ศึกษาหรือนักวิจัย ผู้ที่คุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรม ของชุมชน มีความรู้และวิธีการในการศึกษาภาษาและ ชาติพันธุ์ และการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย เป็นผู้รับ ผิดชอบในการประสานงานด้านการวิจัยสนาม หรือเป็น พี่เลี้ยงจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการประสานงาน ต่างๆ ระหว่างชุมชน วิทยากร สถาบัน วิชาการ แหล่งทุน รวมทั้งฝึกการเขียนรายงานและการจัดทำงบประมาณ เป็นต้น

5. ผลการศึกษาวิจัย

● โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ จันทบุรี

จากการสนับสนุนทางวิชาการ ชาวของสามารถ ดำเนินงานเพื่อการฟื้นฟูภาษาของตนได้ผล ซึ่งกล่าวได้ว่า **เกินความคาดหมาย** ดังนี้

1) ในแง่ของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวของ สามารถดำเนินการเพื่อแก้ไขภัยวิจัย/ปัญหาของตนได้ทุก

ขั้นตอน โดยคณะผู้วิจัยจากสถาบันช่วยในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ดำเนินเทคนิควิธีการ **สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรม** คือ (1) การพัฒนาระบบเขียนภาษาของจนใช้การได้ และความสำเร็จในการสำรวจคนที่พูดภาษาของและทัศนคติต่อการฟื้นฟู ซึ่งเป็นทั้งการประชาสัมพันธ์โครงการ และทำให้ทราบว่าคนของกว่าร้อยละ 90 มีความต้องการให้ฟื้นฟูภาษา และคณะกรรมการภาษาของยังสามารถผลิตหนังสือของได้จำนวนมาก (2) ภาษาของได้รับให้สอนในระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ชั้น ป.3 และ ป.4 ตลอดทั้งปีการศึกษา รวมทั้งมีการจัดทบทวนสำหรับชั้น ป.5 ในโรงเรียนในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนวัดคลองพลู ทำให้ปัจจุบันโรงเรียนดังกล่าวมีชื่อเสียงจากการจัดการสอนภาษาของได้ผลเป็นที่นิยม ทำให้มีผู้ปกครองย้ายลูกหลานจากโรงเรียนอื่นมาเข้ามากขึ้นกว่าเดิมจำนวนเป็นร้อยคน โรงเรียนอื่นๆ ในพื้นที่ที่มีความสนใจจะเพิ่มการสอนภาษาของเช่นกัน (3) จัดให้มีศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่สู่สาธารณชนและชุมชนต่อไป (4) คนของเองได้พัฒนาศักยภาพความสามารถเพิ่มขึ้น จากเดิมเป็นชาวสวนผลไม้หรือรับจ้างทั่วไป ในปัจจุบันคนของหลายคนเป็นนักเขียนหนังสือของ เป็นครูของ เป็นวิทยากรท้องถิ่น เป็นศิลปินพื้นบ้านด้านต่างๆ เป็นต้น (5) สถานภาพของภาษาของและคนของดีขึ้น เป็นที่รู้จักผ่านสื่อมวลชน วงการศึกษา และคนทั่วไปมากขึ้น (ทั้งในประเทศและนอกประเทศ) (6) คนของได้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมไปพร้อมกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนคนของ คนของมีความภูมิใจและความมั่นใจในตนเองและกลุ่มของตนมากขึ้น สิ่งนี้น่าจะเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ได้ต่อไป และ (7) โครงการนี้ได้รับการพิจารณาให้เป็น 1 ใน 8 โครงการวิจัยเด่นของ สกว. ประจำปี 2547

2) ในแง่ของวิชาการ กล่าวได้ว่าโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ จังหวัดจันทบุรี มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการฟื้นฟูและสงวนรักษาภาษาและวัฒนธรรม โดยเป็นทั้ง **ตัวแบบ** และ **ต้นแบบ** ของงานด้านนี้

1. โครงการนี้เป็น**ตัวแบบ** หรือรูปแบบหนึ่งของการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในประเทศไทย (และเอเชีย) ซึ่งดำเนินงานผ่านระบบโรงเรียนเป็นหลัก แล้วขยายผลสู่ชุมชนโดยรอบ โดยใช้แรงขับเคลื่อนมาจากภายในชุมชนเอง และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งด้านวิชาการ เทคนิควิธีการจากสถาบันวิชาการ (มทิตล) และการจัดการงบประมาณจากแหล่งทุน (สกว.)

2. โครงการนี้เป็นโครงการ**ต้นแบบ** ของการดำเนินงานแก่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาอื่นๆ ที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน เป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการทำงาน เพื่อพลิกปัญหาวิกฤตให้เป็นการฟื้นฟูคุณค่าและตัวตน เกิดพลังความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับปัญหาต่างๆ และดำรงตนอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน

● โครงการการพัฒนาเครื่องมือ และเตรียมความพร้อมฯ

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ และเตรียมความพร้อมฯ เป็นโครงการวิจัยซึ่งดำเนินการโดยนักวิชาการร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาเครื่องมือ บุคลากร และเครือข่าย เพื่อเตรียมความพร้อมในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การดำเนินการดังกล่าวปรากฏผลดังนี้

1) ได้**วิธีการพัฒนาเครื่องมือ** (ภาษาเขียน) บุคลากร และเครือข่าย แก่กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต ให้ดำเนินการฟื้นฟูต่อไปได้ โดยชุมชนเป็นแกนหลัก และสถาบันวิชาการสนับสนุนด้านเทคนิควิธีการ ใช้วิธีโดยการฝึกอบรมปฏิบัติการ ใช้วิกฤตทางภาษาเป็นศูนย์รวมทำให้เกิดการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อสร้างงานด้วยสติปัญญาของตนเอง (ซึ่งในสมัยโบราณ การสร้างภาษาเขียนดำเนินงานโดยนักปราชญ์ราชบัณฑิตของราชสำนัก กษัตริย์ที่เรืองอำนาจ) ทำให้ได้ผลงานเบื้องต้นเป็น **ระบบตัวเขียนภาษาพื้นบ้าน** สำหรับใช้เป็นเครื่องมือดำเนินงานต่อไป

2) ชุมชนมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก (กลุ่มชนอื่นๆ และสถาบันวิชาการ) ชุมชนเข้าใจกิจกรรม การฟื้นฟูภาษา เห็นหนทางฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมว่าเป็น สิ่งทำได้และคุ้มค่าที่จะทำ โดยโครงการของเป็นต้น แบบสำคัญ และคนในชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้ และเกิดการรวมตัวที่จะทำงานต่อไป

3) เกิดการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป ผลจากโครงการพัฒนาเครื่องมือ และเตรียมความพร้อมฯ ในปัจจุบันชาวญัฮกร ละว้า (ก่อง) และโซ (ทะวี่ง) เกิด ความสนใจและความมั่นใจในการทำงานร่วมกัน โดยมี ความประสงค์จะทำงานต่อเนื่อง (ไม่เบื้อหน่าย เลิกทำ) โดยได้พัฒนาโครงการวิจัยท้องถิ่นเพื่อดำเนินการด้วย ตนเองต่อไป โดยกลุ่มของตนเองก็มีความต้องการจะพัฒนา โครงการที่จะต่อยอดจากโครงการเดิมเช่นกัน เช่น ผลกระทบของการฟื้นฟูภาษาพื้นบ้าน และจัดสอนใน โรงเรียนต่อผลการเรียนที่ดีขึ้นในวิชาอื่นๆ ของนักเรียนกลุ่ม ชาติพันธุ์ย่อย และ/หรือ การปรับปรุงและจัดกิจกรรมเพื่อ ให้ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของเป็นศูนย์ ที่มีชีวิตและเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและบุคคลทั่วไปที่ สนใจ ทั้งเชื่อมโยงชุมชน โรงเรียน และศูนย์วัฒนธรรม ต่างๆ ในพื้นที่ ส่วนกลุ่มอื่นๆ อีก 3 กลุ่ม ล้วนมีการพัฒนา โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของตนเพื่อทำงานในระยะต่อไป ได้ทุกโครงการ

6. ประโยชน์และองค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยทั้ง 2 โครงการและใน 4 ชุมชนข้างต้นทำให้เกิดประโยชน์และองค์ความรู้ที่สำคัญหลายประการ

1) **ได้แนวทาง** ในการประยุกต์ใช้ความรู้และ ผลงานการศึกษาทางวิชาการด้านภาษาศาสตร์ ในการ บูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชน ชาติพันธุ์ โดยใช้วัตถุประสงค์หรือปัญหาเป็นตัวตั้ง

2) **ได้ตรวจสอบ** แนวคิด ทฤษฎี และผลงาน การศึกษาวิจัยด้านภาษาและวัฒนธรรมของนักวิชาการว่า ถูกต้องหรือใช้ประโยชน์ในสถานการณ์จริงในชุมชนได้หรือไม่ เช่น ในการนำผลการวิเคราะห์ระบบเสียงมาใช้ในการ

สร้างระบบเขียนการวิเคราะห์โครงสร้างหรือใช้ตัวเลือกไม่ เหมาะสม จะมีการท้วงติงจากเจ้าของภาษาได้ เป็นต้น

3) **ได้วิธีการในการพัฒนาภาษาให้เป็น เครื่องมือ** ในการจัดการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์ หรือ การฟื้นฟูภาษา องค์ความรู้จากการพัฒนาภาษาเป็นองค์ ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ที่สำคัญ ทั้งวิธีการสร้าง ระบบเขียนสำหรับภาษาที่มีภาษาพูดไม่มีตัวเขียน การ สร้างหนังสือด้วยภาษาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ การ สร้างพจนานุกรม การสร้างนักเขียนชาวบ้าน การ สร้างครูชาวบ้านจากกลุ่มชาติพันธุ์ การสร้างสื่อการเรียน การสอนแบบต่างๆ ล้วนเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทาง ภาษาศาสตร์ นำไปใช้ในการเรียนการสอนทางด้าน ภาษาศาสตร์ประยุกต์ได้นอกจากการประยุกต์เพื่อ การเรียนการสอนภาษาอังกฤษซึ่งใช้กันทั่วไป

4) **ได้วิธีการส่งผ่านเทคนิควิชาการให้กับ ชุมชน** โดยใช้วิธีการกำหนดกรอบการทำงาน และแนวคิด พื้นฐานในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้ง (เนื่องจาก เป็นวิชาการเฉพาะ) เพื่อเป็นแนวทางในเบื้องต้นแก่ชุมชน ได้ช่วยกันคิด และสร้างสรรค์งานได้อย่างสมบูรณ์ เช่น การสร้างระบบตัวเขียน การเขียนเรื่อง วิธีการสอน โดยใน ที่สุดอาจจะปรับวิธีการทำงานไปจากกรอบเดิม ตาม วัฒนธรรม ความชอบ หรือความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ต่อไป

5) **ได้เข้าใจธรรมชาติและสภาพของปัญหา** ในการทำงานร่วมกัน (ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม) ทั้ง นี้โดยสภาพปัญหาของชุมชนได้สะท้อนสภาพปัญหากลุ่ม นักวิชาการจากสถาบันวิชาการด้วยเช่นกัน ดังเช่น

- ปัญหาการจัดเวลาระหว่างภารกิจหลักที่หนัก อึ้ง และอุดมการณ์เพื่อการฟื้นฟูภาษาและอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรม
- ปัญหาภาวะผู้นำในกิจกรรมส่วนรวม
- ปัญหาการชั่งชั่งและ/หรือการแบ่งปัน ผลประโยชน์ ผลงาน ความนิยม ฯ
- ปัญหาส่วนบุคคล (และการแก้ปัญหาจาก กลุ่ม)

คณะผู้วิจัยได้พบว่า ในการทำงานแม้จะประสบปัญหามากมาย แต่พลังของการขับเคลื่อนงานจนประสบความสำเร็จจะมาจากความมุ่งมั่น/ความเชื่อมั่นระหว่างกัน นอกจากนี้ คนกลุ่มอายุต่างๆ จะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ มักเป็นผู้ริเริ่มโครงการ เป็นผู้มีความรู้ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง เช่น มีความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมดีมาก รู้จักผู้คน รู้จักความเหมาะสม ในขณะที่กลุ่มชนรุ่นเยาว์ วาดรูปเก่ง เขียนหนังสือได้สวย ช่วยให้กลุ่มการทำงานมีชีวิตชีวา และมีพลังในการผลิตสูง กลุ่มวัยรุ่นกลาง วัยประมาณ 35-55 ปี จะเป็นกลุ่มสำคัญในการขับเคลื่อนงาน เนื่องจากอยู่ในวัยทำงาน และในแง่ของภาษาและวัฒนธรรม กลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ในภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ในขณะที่เดียวกับที่มีความรู้ภาษาไทย เขียนอ่านได้ เข้าใจสังคมวัฒนธรรมภายนอก จึงสามารถเชื่อมความรู้พื้นฐานกับความรู้สมัยใหม่ได้ ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนมากไม่รู้หนังสือไทย และเยาวชนส่วนมากจะไม่รู้ภาษาบรรพบุรุษเพียงพอ

6) ได้ประสบการณ์และเข้าใจ ความสำคัญในการปรับบทบาท ระหว่างชุมชนและสถาบันวิชาการ ในระยะต่างๆ

ระยะที่ 1 ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลของนักวิชาการ เช่น การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมด้านต่างๆ เจ้าของภาษาทำหน้าที่ให้ข้อมูล ฯ

ระยะที่ 2 ชุมชนทำงานร่วมกับนักวิชาการ เช่น การพัฒนาระบบเขียน นักภาษาศาสตร์รู้โครงสร้างระบบ และให้ตัวเลือก เจ้าของภาษาเป็นผู้ใส่เนื้อหา ใส่ชีวิตเป็นผู้เลือกสรร และรู้ความเหมาะสม

ระยะที่ 3 ชุมชนดำเนินการด้วยตนเองเป็นหลัก นักวิชาการเป็นที่ปรึกษา เช่น การสร้างหนังสือและสื่อ การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

7) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของโครงการฟื้นฟูฯ ซึ่งจะต้องมาจากปัจจัยดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนเป็นแกนหลักของการดำเนินงาน กล่าวคือ

ความต้องการจากภายในชุมชนเองที่มีจุดมุ่งหมายเป็นจุดรวมเดียวกัน ในที่นี้คือ การฟื้นฟูภาษา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมของอัตลักษณ์ ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดันอย่างแรงกล้า สามารถผ่านอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ ซึ่งมีมากมาย ทุกขั้นตอน กรณีเช่นนี้เกิดกับกลุ่มของและกับอีก 3 กลุ่มเช่นกัน แม้อยู่ในระยะเบื้องต้น ซึ่งเป็นการสนับสนุนความสำคัญของภาษากับอัตลักษณ์ กรณีความสำเร็จของของจึงไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเกิดเฉพาะกับกลุ่มของเท่านั้น

2. การมีเทคนิควิธีการ ซึ่งได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากสถาบันวิชาการ ในการทำงานอย่างมีระบบเป็นขั้นตอนจากง่ายไปหายาก และเหมาะสมกับวัฒนธรรมไม่เร่งร้อนเกินไป เป็นไปตามลักษณะสภาพทางวัฒนธรรม

3. การมีแหล่งทุน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการจัดการด้านการเงินและการบริหารโครงการฯ เป็นระบบ

4. การศึกษาดูงานจากชุมชน/โครงการต้นแบบ มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ดังนี้

1) ชุมชนต่างๆ ได้แรงบันดาลใจจากการเห็นโครงการของ ทำให้เกิดกำลังใจและสามารถประมาณกำลังใจและความสามารถของตนได้ เป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มงานด้วยตนเองของชุมชน

2) เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีปัญหาเช่นเดียวกันอย่างน้อย 4 กลุ่ม ได้หารือปรับทุกข์ และชี้แนะซึ่งกันและกัน ไม่โดดเดี่ยวมีที่พึ่ง

5. การจัดผู้ประสานงานที่มีความรู้ความเข้าใจภาษาและ/หรือวัฒนธรรมของชุมชน (บุคคลเดียวหรือกลุ่มบุคคล) มีผู้ประสานงานที่คุ้นเคย เข้าใจกัน สามารถปรับทุกข์กัน ต่อว่าต่อขาน และให้กำลังใจกันและกันได้ มีส่วนช่วยให้การดำเนินงานรุดหน้าต่อเนื่อง และเชื่อมโยงบุคคลต่างๆ ทั้งในชุมชนเอง ระหว่างชุมชนต่างๆ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านวิชาการงบประมาณ รวมทั้งสร้างขวัญกำลังใจ ทำให้เห็นผลเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับผู้ประสานงานเป็นอย่างมาก

8) ทำให้ตระหนักรู้ว่าการดำเนินงานที่ใช้ปัญหาหรือความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง เป็นการดำเนินงานที่ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ และความเหมาะสมของแต่ละโครงการ ซึ่งสิ่งนี้มีความสำคัญต่อความก้าวหน้าหรือความสำเร็จ เช่น ในกรณีของโครงการของ นอกเหนือจากความรู้ด้านภาษาและภาษาศาสตร์แล้วยังต้องบูรณาการความรู้ด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ การศึกษา (สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย) พิพิธภัณฑวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา เป็นต้น ซึ่งต่อไปก็อาจต้องใช้ความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนอื่นๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ต่อไป

9) ทำให้เกิดองค์ความรู้ในด้านวิธีการทำงานร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในภาวะวิกฤต เข้าใจในความคิด ความปรารถนา ความสำคัญของอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ และการฟื้นฟูภาษา คือ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน การสร้างความสำเร็จร่วมกันที่จะน้อยเป็นขั้นตอน สามารถทำให้ชุมชนชาวบ้านทำงานยากๆ ได้สำเร็จ เป็นการฟื้นฟูความมั่นใจและสร้างความสุขแก่ชุมชน

10) กระบวนการในการฟื้นฟูภาษาพื้นบ้านหรือภาษาแม่ เช่น การฝึกอบรมต่างๆ จนถึงการสอนภาษาในโรงเรียน เป็นกระบวนการที่ฝึกความมีส่วนร่วมทางความคิดตลอดเวลา ความพยายามในการอ่านหนังสือและการฝึกฝนเพื่อการพูดและเขียนเป็นการพัฒนาทางปัญญาทั้งสิ้น ทำให้สมองเฉียบคมขึ้น เนื่องจากต้องมีการจับสมองตลอดเวลา เด็กของที่เรียนภาษาของมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาอื่นๆ ดีขึ้น เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ เป็นต้น กระบวนการโครงการวิจัยนี้จึงสนับสนุนการรณรงค์ในระดับโลกขององค์การระหว่างชาติ เช่น ยูเนสโก ด้านการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพแก่เยาวชน ซึ่งสนับสนุนการใช้ภาษาแม่ในการเรียนการสอน เป็นบันไดก้าวข้ามไปสู่การศึกษาในระบบภาษาราชการอย่างมีประสิทธิภาพและในขณะเดียวกัน ก็มีส่วนในการปกป้องรักษาความหลากหลายด้านภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของมนุษยชาติไว้อีกทางหนึ่งด้วย

11) องค์ความรู้ต่างๆ ข้างต้น น่าจะสามารถนำไปใช้กับการแก้ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ในเอเชียอาคเนย์ได้เช่นกัน

นอกจากนี้โครงการวิจัยทั้งสองยังเปิดโอกาสให้อาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกฝนงานภาคปฏิบัติ เพื่อการสร้างองค์ความรู้ดังกล่าว และเข้าใจวิธีการทำงานร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย ซึ่งมีลักษณะพิเศษต่างๆ กัน โครงการวิจัยเช่นนี้ เป็นการบูรณาการภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย อันได้แก่ การวิจัย การเรียนการสอน การบริการวิชาการ แก่สังคมและชุมชน รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน

7. แนวคิดจากผลจากงานวิจัย

1) การใช้ปัญหาของชุมชน/สังคมเป็นตัวตั้งในการทำงานนำไปสู่การบูรณาการวิชาการด้านต่างๆ

2) การกำหนดกรอบการฝึกปฏิบัติ เป็นประโยชน์ในการทำงานตามวัตถุประสงค์ในเบื้องต้น นำไปสู่การปรับประยุกต์ความเหมาะสม และวัฒนธรรมการทำงานในขั้นๆ ต่อไป

3) ภาษาและวัฒนธรรมมีความสำคัญและเป็นศูนย์รวมของจิตวิญญาณของกลุ่มชน เป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนที่เป็นรูปธรรมที่สำคัญของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน การสร้างระบบตัวเขียนของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ การทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ จึงละเอียดเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมไม่ได้ ภาษาเป็นเครื่องมือนำไปสู่การพัฒนานุเคราะห์ โดยเฉพาะการพัฒนาทางปัญญาและระบบคิดของกลุ่มคนได้โดยสามารถรวมคนในชุมชนมาทำงานร่วมกันคิดร่วมกันได้ เช่นการร่วมกันคิดเพื่อสร้างระบบตัวเขียนแก่ภาษาท้องถิ่นของตนไปทีละตัวจนครบทั้งระบบ ทั้งระบบพยัญชนะ (พยัญชนะต้น พยัญชนะสะกด) ระบบสระ และระบบน้ำเสียง รวมไปถึงการฝึกฝนการเขียนคำศัพท์ต่างๆ และการฝึกหัดเขียนเรื่อง

จนประสบความสำเร็จในระดับเบื้องต้น แม้จะยังไม่สมบูรณ์แต่ก็เห็นเป็นผลงาน และนำไปใช้เพื่อบันทึก และเผยแพร่ความรู้ความคิดได้ โดยชาวบ้านมีความรู้ความสามารถที่ทำได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ การสร้างระบบตัวเขียนเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ทำให้ชาวบ้านแต่ละกลุ่มมีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ดังคำกล่าวของนายทองพิทักษ์ ยันจิตรัส ผู้ร่วมงานกลุ่มญ้อกูร (มอญโบราณแห่งอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ) ที่กล่าวว่า “ในชีวิตนี้ผมมีความภูมิใจที่ได้สร้างตัวเขียนภาษาญ้อกูรไว้ให้กับลูกหลาน” ซึ่งน่าจะเป็นคำกล่าวที่แทนความรู้สึกของเจ้าของภาษาทุกกลุ่มที่เข้าร่วมงานการพัฒนาตัวเขียนอย่างต่อเนื่อง จนได้ระบบตัวเขียนสำหรับภาษาของตน

4) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต สามารถเป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศ โดยการได้รับโอกาสที่จะได้ทดลองทำและการสนับสนุนที่เหมาะสม นำไปสู่โอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่นๆ

5) องค์ความรู้จากประสบการณ์จริงนี้สามารถนำไปสู่การพัฒนางานวิชาการ หรือการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่สร้างจากความรู้ท้องถิ่นของภูมิภาคเอเชียเอง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโลกวิชาการ ซึ่งยังขาดแคลนความรู้เช่นนี้เป็นอย่างมาก

6) ความพอดีของการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม และการรับเทคโนโลยีองค์ความรู้สมัยใหม่ การผสมผสานที่เหมาะสมตามวัฒนธรรมแต่ละกลุ่ม มีผลต่อความสำเร็จที่ยั่งยืน เช่น การสร้างภาษาเขียน เสริมภาษาพูดที่ใช้น้อยลง แต่เก็บไว้ค้นคว้าได้

7) งานโครงการวิจัยนี้ได้ก่อให้เกิดผลด้านความสุขและความปลาบปลื้มใจ ทั้งแก่ชุมชนผู้สร้างงานและคณะผู้วิจัยทางสถาบันฯ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ ที่สามารถใช้วิชาการให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนชาติพันธุ์กับหน่วยงานราชการ ที่ให้ความสนับสนุนทั้งด้านวิชาการและงบประมาณซึ่งน่าจะเป็นตัวอย่างของการนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการในกรณีอื่นๆ ได้ต่อไป

8) ความยั่งยืนของความพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ได้ดำเนินการมาแล้ว ที่สำคัญน่าจะอยู่ที่การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมของภาครัฐ เช่น การใช้นโยบายการศึกษาที่เปิดรับภาษาท้องถิ่น การสนับสนุนครูอาสาสมัคร และการกำหนดนโยบายภาษาในระดับชาติที่สนับสนุนความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมของประชากรในชาติ เป็นต้น

วิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองและการปกครองใดๆ แม้จะเป็นปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนจากการเสื่อมถอยของการใช้ภาษาและความเป็นกลุ่มชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งมีความทุกข์ของผู้สูงอายุ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นโอกาสสำหรับกลุ่มที่อยู่ในสภาวะวิกฤตรุนแรง (ดังกลุ่มที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ) ให้ได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟู เพื่อสร้างสรรคความเป็นตัวตนขึ้นมาอีกได้ด้วยตนเอง เป็นฐานรากที่สำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยตนเองต่อไป รวมทั้งเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ทราบและมีส่วนร่วม ตัวอย่างของความพยายามของกลุ่มชนเล็กๆ ทั้ง 4 กลุ่มนี้ชี้ให้เห็นถึงปัญหา โอกาส และศักยภาพของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในชาติ ซึ่งอาจนำไปสู่การทบทวนนโยบายภาษาเพื่อการศึกษาในระดับต่างๆ ในสื่อสารมวลชน เพื่อความเหมาะสมต่อไป อันจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชากรในชาติอย่างแท้จริง และเป็นการสร้างประชากรไทยที่มีคุณภาพ นำไปสู่การร่วมกันสร้างชาติอย่างมีศักยภาพ ในภาพรวม ผลจากการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพิจารณานโยบายทางภาษาในระดับชาติที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย เนื่องจากจะมีผลต่อการปกป้องรักษาทรัพยากรที่มีค่าและความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของประเทศไว้ และเป็นการสนองเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ที่ส่งเสริมให้มีการทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และคำประกาศขององค์การนานาชาติ เช่น ยูเนสโก

ที่ส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพแก่ประชากรทุกหมู่เหล่า
ในโลก โดยการใช้ภาษาแม่ในการจัดการศึกษาอย่างมี
ประสิทธิภาพเป็นสะพานไปสู่การรู้หนังสือและการเรียน
ที่ก่อให้เกิดความสุขและมีคุณภาพ นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์
ในการศึกษาด้วยภาษาราชการระดับสูงต่อไป ซึ่งมีผล
ต่อคุณภาพชีวิตที่ดีและประชากรที่มีคุณภาพ นำไปสู่

สันติสุขที่ยั่งยืน รวมทั้งเป็นการปกป้องรักษาความหลากหลาย
ของภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของ
มนุษยชาติทั้งหมด

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 การจัดลำดับความรุนแรงของสภาวะวิกฤต โดยฟิชแมน (Fishman) ปี ค.ศ.1991 ซึ่งได้แบ่งเป็น 8 ระดับ

บรรณานุกรม

- รายงานกิจกรรมการฟื้นฟูภาษากลุ่มของ ญัฮกุร ละว้า (ก๋อง) โช้ (ทะวืง) ตั้งแต่ปี 2544-2548. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2548. การฟื้นฟูภาษาของ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2547. "ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์: ทรัพยากรล้ำค่าหรือปัญหาที่แก้ไม่ได้." **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** 23(1):15-24.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2547. "การสร้างความรู้ด้านภาษาแก่คนในท้องถิ่น." บทความในการบรรยายทางวิชาการเรื่องงานวิจัยเชิงบูรณาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, 23 มิถุนายน 2547. คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2547. "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย." สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2545. "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย." **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** 21(1):5-35.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2544. "ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต." **รวมบทความวิชาการภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. หน้า 21-37. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2544. "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย." เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการวิจัยวัฒนธรรมครั้งที่ 2/2544 เรื่อง **แผนที่วัฒนธรรม: ฐานข้อมูลในการสืบค้นมรดกไทย**, 13-14 กันยายน 2544. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2543. "พัฒนาระบบเขียนภาษาของ." **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** 19(2):5-18.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2541. **พัฒนาสื่อภาษาพื้นบ้าน กรณีภาษาเขมรถิ่นไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Baker, C. 1996. **Foundations of Bilingual Education and Bilingualism**. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fishman, J.A. 1991. **Reversing Language Shift**. Clevedon: Multilingual Matters.
- Hinton, Leanne and Ken Hale (eds.) 2001. **The Green Book of Language Revitalization in Practice**. London: Academic Press.
- Isara Choosri and Sirirat Srisombat. 2003. "Growing fruit trees and an endangered language: a study of teacher training in the Chong language revitalization program, Thailand." Paper presented at the **Conference on Language Development, Language Revitalization and Multilingual Education in Minority Communities in Asia**, 6-8 November 2003, UNESCO, Mahidol University and SIL International. Bangkok, Thailand.
- Kosonen, Kimmo. 2001. "The role of vernacular literacy in community development: the case of Chong of Thailand." Paper presented at the **5th International Conference on Language and Development**. 5-7 September 2001, Phnom Penh, Cambodia.
- Krauss, Michael. 1992. "The world's language in crisis." **Language** 68(1):4-10.
- Malone, Dennis. 2002. "Report on Chong teacher training workshop, 18-22 February 2002." (unpublished)
- Malone, Dennis. 2001. "Language development in a minority language community: report of the Chong writers workshop, Klong Phlu village, Khao Kichakut district, Chantaburi province 4-6 August 2000." **Mon-Khmer Studies** 31:141-152.

- Mayuree Thawornpat. 2003. "Some effects of participatory orthography development: the case of the Gong in Thailand." Paper presented at **the Conference on Language Development, Language Revitalization and Multilingual Education in Minority Communities in Asia**, 6-8 November 2003, UNESCO, Mahidol University and SIL International. Bangkok, Thailand.
- Siripen Ungsitipoonporn. 2003. "To be or not to be? Tensions in Nyah Kur language revitalization." Paper presented at **the Conference on Language Development, Language Revitalization and Multilingual Education in Minority Communities in Asia**, 6-8 November 2003, UNESCO, Mahidol University and SIL International. Bangkok, Thailand.
- Smalley, William A. 1994. **Linguistic Diversity and National Unity: Language Ecology in Thailand**. Chicago: The University of Chicago Press.
- Suwilai Premsrirat. 2005. "Thailand: language situation." **Encyclopedia of Language and Linguistics 2nd Edition**. Oxford: Elsevier Limited.
- Suwilai Premsrirat. 2004. "The maintenance and loss of linguistic and cultural diversity among ethnic minorities in SEA." Paper presented at **the International Conference on Impact of Globalization, Regionalism and Nationalism on Minority Peoples in Southeast Asia**, 15-17 November 2004, Chiang Mai, Thailand.
- Suwilai Premsrirat. 2003. "Language revitalization in Thailand: a case of Chong Language Revitalization Program." Paper presented at **the Conference on Language Development, Language Revitalization and Multilingual Education in Minority Communities in Asia**, 6-8 November 2003, UNESCO, Mahidol University and SIL International. Bangkok, Thailand.
- Suwilai Premsrirat. 2002. "The future of Nyah Kur." **Collected Papers on Southeast Asian and Pacific Language, Canberra. Pacific Linguistics**, pp. 155-165.
- Suwilai Premsrirat. 2002. "Language endangerment in Thailand." Paper presented at **the 8th International Conference on Thai Studies**, 9-12 January 2002, Ramkhamhaeng University, Nakhon Phanom, Thailand.
- Suwilai Premsrirat. 2002. "Report on the Chong revitalization workshops" **Mon-Khmer Studies** 32:175-179.
- Suwilai Premsrirat et al. 2002. "Using GIS for displaying the Ethnolinguistic Maps of Thailand." Paper presented at **the 11th Southeast Asian Linguistic Society (SEALS) XI**, Mahidol University, Bangkok, Thailand. 16-18 May 2001.
- Suwilai Premsrirat. 2000. **So (Thavung) Preliminary Dictionary**. University of Melbourne Press.
- Suwilai Premsrirat. 1995. "On language maintenance and language shift in minority languages of Thailand: a case study of So (Thavung)." In Kazato Matsumura, ed., **Studies in Endangered Languages**. Papers from the International Symposium on Endangered Languages, Tokyo, November 18-20, 1995.